

SZEMLE

EGYÜTT A SZABADSÁGÉRT – 1848–1849

Wysocki tábornok emlékiratai

Fordította és szerkesztette Kovács István

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 1993. 215 o.)

„Polak, Wegier dwa bratanki” – ez a némileg megkopott, de a köztudatban minden operett-íze ellenére élő, a gyakorta közösen viselt (bal-)sors kovácsolta kifejezés ötlik fel először az érdeklődőben, a cím olvastán.

Kovács István és Józef Wysocki azonban tesz róla, hogy a történetírásban is kedvelt „axiómához” csatlakozva tovább árnyalja, pontosítsa a százados lengyel-magyar kapcsolatokról kialakult képet. Értő és olvasmányos bevezetőjében Kovács István hallatja velünk az 1815 után harmadszor is sírba tett, tetszhalott lengyel államiság kétségbeesett csengőrángatásait. Az 1831 és 1846 körül kikristályosodó nemzeti ellenállás, valamint az emigrációs szervezetek céljainak, tevékenységének ismeretése nyilvánvalóvá teszi, hogy Wysocki nem véres, avagy „bársonyos” forradalom szülötte, s haszonélvezője – amire számtalan példa akad házunk táján is –, hanem már előléte is a lengyel szabadságért való küzdelemre predesztinálta. Hogy erre Magyarországon, de végsősoron hazájáért nyílt lehetősége, nem von le érdemeiből.

Kovács e lehetőség megragadását vizsgálja a lengyel légió nem zavartalan megalakulása, szerveződése és működése részletezésével. Mivel Wysockinak életműve és „szívügye” volt a kis haderő, a szerkesztő felkészíti az olvasót arra, hogy a memoáriró, a szemből és hátulról kapott vágások alatt, nem kíméli a történelmi Olymposon trónoló kortársait sem, hogy csak Bemet említsük. Bem ellenérzésének külpolitikai megfontolásokból – akár magából is kiindulhatott volna –, volt némi alapja, s emellett végig kitartott. Az ő hatására kezdetben Kossuth is ellenezte a légió felállítását, ám később, ha nem is tántoríthatatlan eltökéltséggel, a körülményektől függően általában normális kapcsolata alakult ki Wysockival.

Talán ennek is köszönhető, hogy a nagy ellenlábás Görgei – bár Wysocki tábornoki kinevezése

neki köszönhető –, a visszaemlékezés végére számos sebből vérzik. Azonban az is kiderül, hogy nem csak a magyar felső tisztikar sajátja a széthúzás és a viszálykodás, hanem a Magyarországon szolgáló lengyel hadfiak – közöttük az agyaglábaik magasba emelkedő Dembinski tábornok – sem mennek a szomszédokba egy kis egymást meg nem értésért. Ebben az esetben ezt szó szerint magukkal hozták, nem feledve száműzetésbeli illetve otthoni sérelmeiket.

Ezek ellenére Wysocki emlékezése, s a történelem tanúsága szerint is, a légió (más néven a lengyel hadosztály) kezdetben több magyar csapatost között szétosztva, majd 1849 májusára az északi hadsereg részeként egyesítve, 1848 novemberétől 1849 augusztusáig igen gyakran a mérleg nyelveként, vagy veszteséget csökkentő áldozatként szerepelt a súlyos harcokban.

A fénykorában is csupán mintegy 2500 főt számláló alakulat Wysocki memoárjában részletezett működése – a jogos és túlfűtött nemzeti önértetnek köszönhetően – néha már emberfeletti, horrorile dictu szinte „háryjánosi” mértéket kap, megfűszerezve a szerző vélt, vagy valós sérelmeivel, gyakori előítéletességével. Ami érthető, hiszen melyik emlékezésíróban nincs gyakran jogosan felhozott sebeztség- és meg nem értettség-érzet, főleg akkor, ha élményei alig pár hónaposak?

Mindez az írás történelmi értékéből mit sem von le, hisz azóta már elfeledett események, nevek élednek fel, haditettek, emberi sorsok-viszonyok elevenednek meg, amelyeket persze kellő kritikával, s a szerkesztő „vergiliusi” kalauzolása mellett szemlélhetünk. Wysocki hitelességét elfogultságai, pontatlanságai alig csorbítják, ellenben munkájának pótolhatatlan értéke a Törökországba menekült légionisták hiteles névsora.

A kiadvány becsét tovább emeli a Kovács István és Hermann Róbert által összeállított okmánytár a légió működésével kapcsolatos, eddig fellelt iratok-

ból, a pontos, lelkiismeretes jegyzetapparátus, s a Hermann Róbert és Bombay László válogatta szemléletes képanyag. Az említésre csupán bosszantó hatása miatt érdemes sok kis sajtóhiba mellett a nyomda ördöge csupán a 187. és a 201. oldalon található képek feliratainak összezserülésénél ténykedett igazán eredményesen.

A memoár amellet, hogy egy jeles személyiség hiteles krónikába ágyazott öngazolása, tanulság és

bizonyosság egy szabadságát reménytelen helyzetben is visszaszerezni akaró kis nemzet állhatatosságára. Hiszen a magyar múlttal párhuzamba állítva az újabb kori lengyel história igen jellemző íve 1772-től Mikolajczykig a megfelelő nagyhatalom védelmében kifejtett emigráns politika (mára hatásos lobbyvá szelődülve), amely előbb-utóbb meghozza gyümölcsét.

Lenkefi Ferenc

TIBOR HOCHSTEIGER (Kiad.)

HRADEC KRÁLOVÉ/KÖNIGGRÄTZ, 1866–1991

(Praha, 1993. 4 k., 421 o.)

Az 1991. június 6. és 8. között Prágában a königgrätzi csata 125. évfordulója alkalmából tartott nemzetközi tudományos tanácskozáson elhangzott anyagok javát és más ehhez csatlakozó dolgozatokat tartalmaz ez a magyar szempontból is figyelemreméltó kiadvány.

Az első tanulmány szerzője, *Otto Urban* „Politika és háború 1866-ban” címmel az 1848 és 1878 közti időszakba ágyazva elemzi a Habsburg-birodalom szempontjából sorsdöntőnek bizonyult esztendő történéseit. A szerző ezt az állítást cáfolva azt fejt ki, hogy ez a háborús vereség csak egy esemény volt három évtized számos változást hozó történései között, amelyek együttesen vezettek el európai mércét alkalmazva a Szent Szövetség Európájából a Berliini Kongresszus Európájába. A Habsburg-hatalom szempontjából megközelítve a három évtizedet a szerző arról szól, hogy az ötvenes években az osztrák egységállam elsőrendű európai hatalomként konszolidálódott, hanyatlása viszont az 1859-es háborús vereséggel megindult, akkortól kezdve állandó defenzívába szorult a német és olasz egységtörekvésekkel szemben. A porosz-osztrák háború három szakaszban, a gyors betöréssel, a váratlan csatadiadallal és az azt követő mély előrenyomulással gyors fegyverszünetet kényszerített ki, így Habsburg-párti külföldi beavatkozásra nem nyílt mód. Ezzel az 1866-os esztendő határozottan megerősítette az addigi tendenciákat, a németföldi és itáliai állampolitikai változásokat véglegesítette, sőt végül a Habsburg-birodalom Osztrák–Magyar Monarchiává való átala-

kulását is eredményezte, fejezi be fejtegetését a szerző.

Ernst-Heinrich Schmidt „Hét csehországi hadjárat. A megosztott hadseregrészekkel összpontosítva vívott hadműveletek keletkezéstörténete” című, rendkívül tartalmas tanulmánya a jelen század elején középpontba állított kutatási kérdést a cseh-morva térségbeli történelmi példákon illusztrálja. Bemutatja, hogy Nagy Frigyes miként szakított az egy hadszíntéren egységes vezérelt alatt egybentartott kötelékekkel vívott csata gyakorlatával, hogyan alkalmazta az elkülönített kötelékek különböző irányból való felvonulását követően indított összpontosított támadást. Eközben a koncentrikusan előrenyomuló hadoszlopok egymást kölcsönösen támogatták, hogy a szárnyain veszélyeztetett ellenséget oda űzzék, ahol a legbiztosabban mérhetnek rá csapást. Ezt a hadműveleti eljárást a francia forradalmi és napóleoni háborúk idején továbbfejlesztették a hadviselő felek. Végül ugyanez az eljárás vezetett diadalra az 1866-os háborúban is, ahogyan a szerző részletesen bemutatja.

Áttérve a háború konkrét eseménytörténetére, *Pável Belina* a königgrätzi csatát megelőző hadműveleteket mutatja be közleményében. Ezekkel kapcsolatosan azt hangsúlyozza, hogy a cseh hadszíntéren mind stratégiai, mind harcászati vonatkozásban a porosz haderő fölénye érvényesült, és ezek előrevetítették a csatában elért, döntő fölényrel vívott győzelmet. Tíz nappal a